

KIS-876 – Gl. **asémantique** (p. 358), **afférent** (p.359), **fabulation** (p. 359), **face-à-face télévisé** (p. 360), **faciès** (p. 360), **suggérer** (p. 361), **résonance** (p. 362), **maladie météorotrope** (p. 365), Br. **steroniezh, steradur** (p. 365), Gl. **homéotherme** (p. 366), **myologie** (p. 367), **fasciner** (p. 368), **intrus** (p. 369), **covariant, contravariant** (p. 370), **attendus** (p. 372)

(MME, GE, YBAN, GC, LM – 19 05 – 02 07 06)

ASÉMANTIQUE

[GE – 24 05 06] Mesk zo e galleg e bodad an deveradoù diwar *sém-*. Hervez an diskiblezh, hervez an aozerion dreist-holl, e kaver furmoù ha despizadurioù na genglotont ket. Lezel a ran a-gostez an termenoù a denn d'an diskiblezhioù dispaket diwar doazhadur SAUSSURE : *sémiologie, sémiotique*, h.a.¹. Hebiou ez an ivez d'ar Vrednervouriezh ma kav gwell aozerion 'zo komz eus *asémie* eget eus *aphasie*. En Dareulerezh, e ra aozerion all Gl. *asémie* eus talvoudegezh termenoù evel Br. *peanv, penefi*, h.a.². Evit Gl. *asémantique* zo an termen lakaet gant TESNIÈRES war bommoù reizh e-keñver gramadeg, met hep ster. Merkomp e vez dangorek bepred priziadur ar ster hag an anster — ar gudenn drezek-se 'm eus bet tro da venegiñ a-zivout ar varzhoniezh³ : hag ar barzhoneg-mañ barzhoneg zo ster gantañ, hag eñ zo gant ster pe hep ster, Br. *kantster* pe *hepster*? Kinnig a ran ober gant Br. *anster* evel termen hollek ha boutin, ha degas en e gichen termenoù arbennikoc'h hervez ar c'hemeradurioù. En Dareulerezh e ve marteze da adwelout an termen Br. *ansterad* a ginnigen a-dal da Gl. *asémie* hervez ar *Groupe m*; kentoc'h eget *an-* e terefe ar rakger *nep-* : Br. *nebergeñver*

¹ Sl. La-08 335 h.a.

² Sl. La-09 99.

³ Sl. La-09 19 hh., 22 pergen.

"pennanv oc'h aroueziñ forzh pe ergeñverenn" ? Evit *asémantique* hervez TESNIÈRES e terefe Br. *hepster* — kevenebet da *kantster*, evel ma keveneber Br. *hebanv* ha *kantanv* e lavar ar Brederouriezh ⁴.

AFFÉRENT

[MME – 19 05 06] Moarvat 'c'h eus bet tro da bleidiñ gant Gl. *afférent* war dachenn ar Gorfadurezh (*vaisseau, nerf afférent*).

[GE – 24 05 06] Gl. *afférent, efférent*, Al. *zuführend, abführend*. Gant *degas, ezkas* e ran e GEVE.ms : *un dalmerenn ezkas, un nervenn degas ; dre vras e vez ezkasat ar gwazhied hag degasat an talmerennoù*. Deveradoù : Gl. *afférences, efférences*, Br. *degasadoù, ezkasadoù*. Gl. *désafférenter*, Br. *dizegasadiñ* "lemel an degasadoù navel diouzh un organ", h.a.

FABULATION

[MME – 19 05 06] E GBLF e 'c'h eus graet gant Br. *imbroudell*, a-dal da Gl. *fabulation* ⁵. Ha reizh e ve ober gant *imbroudeller* dirak *fabulateur* ? Pet. Rob. a laka an daou dermen-se e *psychol*. Ha reizh eo pe gwell eo o renkañ e *psychan*. evel e 'z kerriadur ? Quid a-zivout *fabuler, fabulateur* adanv ? Gwelet a ran ivez e rez gant *mojennañ* a-dal da *fabulation* ⁶.

[GE – 24 05 06] Daou ster zo da Gl. *fabulation* : en Dareulerezh, Br. *mojennañ* ; er Vredkleñvedouriezh, (Sz. *pseudologia*, Al. *Lügensucht, Fabulation*), Br. *imbroudell* (deveradoù : *imbroudellañ, imbroudeller* aa. & pa., h.a.).

E meur a zegouezh e stader an imbroudellañ. Reol eo (betek ur par) gant ar bugel ha gant ar skrivagner handerc'henoù. Evel azon kleñvedel en en kaver e meur a vredanaez, er gaouvar ⁷ da gentañ penn, met ivez el

⁴ Sl. La-11 125 hh. ; La-15 110, 427, 430.

⁵ GBLF § 469.

⁶ La-09 79, 82.

⁷ Br. *gaouvar* g. (Gl. *mythomanie*), *gaouvariat, gaouvariad* g.-ed (Gl. *mythomane*), sl. La-07 88-90. Deskrivet e voe ar gaouvar e 1905 gant DUPRÉ evel an tued genezhel da

labanded⁸, er psikozioù, en envedioù⁹. E hanc'herieg ar Vredkleñvedouriezh pe ar Vredvezegiezh enta ez eo da renkañ an termen.

FACE-À-FACE TÉLÉVISÉ

[MME – 19 05 06] Ha degemer a rafes an droienn : *aozañ ur c'heñver-ha-keñver er skinwel* (Gl. *organiser un face-à-face télévisé*) ? Pe tremen hepken gant : *ur fas-ha-fas* ?

[GE – 24 05 06] Gl. *face-à-face télévisé*. Kent eget geriennoù ponner evel *keñver-ha-keñver, tal-ouzh-tal, fas-ouzh-fas er skinwel*, e kemerfen kentel digant Al. *Fernsehduell* hag e lavarfen : *duvell skinwel, duvell pellwel*.

FACIÈS

[MME – 19 05 06] Ne gavan netra dispar evel kevatal da Gl. *faciès*. DCFB a ginnig *taldremm* ha VALL *neuz-dremm*. Ha tro 'c'h eus bet d'ober gant ur ger all ?

[GE – 24 05 06] Gl. *faciès*. Ne gavan ket gwall vastus kennebeut *taldremm* pe *neuz-dremm*. Daoust hag *enebrezh* g. ne zerefe ket amañ ? MC en doa eñ arveret war *Emsav*¹⁰ ; hervezañ ez eo ur ger a arver boutin er vro vigoudenn. Bezet pe vezet, intentadus eo an termen diwar loazioù ar yezh

zistresañ ar wirionez, da livañ gevier, da steuñviñ istorioù faos (*imbroudellerezh*), da zarneuziañ kleñvedoù (*fincherezh*, Gl. *simulation*).

⁸ Br. *labanded* b. (Gl. *débilité mentale*), *laban* aa. & g.-ed (Gl. *débile*).

⁹ Br. *envedi* b. (Gl. *démence*), *envet, enved* g.-ion (Gl. *dément*), (hBr. *enbit*, Kb. *ynfyd*).

¹⁰ “[...] tro 'm eus bet da gavout gourc'hwel evit tud o tont eus an toull bac'h ha da welout ar spi en o enebrezhioù marv” (*Emsav* 64 115 1972). Reveziadenn all en ur pennad gant Koulizh KEDEZ : “*E-barzh* An dour en dro d'an inizi *e teuas — hervez — Youenn Drezen a-benn eus e daol, o wiskañ war an Dahud koad enebrezh Anna Bodri*” (*Emsav* 125 39-40 1978). Sl. ivez La-17 133. [MME – 03 08 06] Br. *enebrezh* zo bet studiet e HYZH 56-57/79 & 60-61/85.

kempred — evel a ouzout, Br. *rezh*, bet studiet gant GP¹¹ e 1963, zo bet arveret abaoe ken ent diged, ken en ur bern deveradoù.

Graet ez eus bet gant termenou damheñvelster : Br. *dremmadurg*. (Gl. *forme du visage* e GIBR, Gl. *physionomie* e GBLF) ; Br. *dremmvez* b. (Gl. *expression de visage*)¹². Ouzhpennañ a c'hallfed Br. *dremmveid* g. (Gl. *mimique de visage*). An termenou gallek ne roan amañ nemet evit savlec'hiañ an termenou brezhonek er steregor ; o c'hemer a zleer evit damgevatalioù, rak emeur en un domani ma ne genglott ket steriegezh ar gerioù eus ur yezh d'un all.

SUGGÉRER

[YBAN – 24 05 06] Goulennet ez eus bet ouzhin penaos treiñ ar galleg *suggérer qqc.*, eleze "lakaat udb. da ziwanañ e spered ub." Da skouer : "un destenn o (?) udb." An hini a 'm aterse a glaske ur verb trazeat, hag ar ger kinniget e *Geriadur ar Bredelfennerezh — goudreiñ* — ne oa ket bastus evitañ : *goudreiñ ub. ouzh udb. pe goudreiñ udb. d'ub*. Quid a-zivout Kn. *gorra yn brys* ? Soñjet 'm eus ivez e gerioù evel *deren* (evit ar gwarelloù) ha *douen* (evit an dougelloù). An adanvioù ketep zo *derenel* ha *douenel*. Ma ne fazian ket, bonad *deren* zo *dere-*. Quid avat a-zivout *douen* ? *doug-* pe *douen-* ?

[GE – 25 05 06] Gl. *suggérer* zo dezhañ daou vodad kemeradurioù hervez ma 'z eo an divoud un den pe un dra. Pa vez an divoud un den, ez eus ur skalfad kemeradurioù, adalek "aliañ", "atizañ" (ub. d'ober) betek "goudreiñ" (ub. d'ober pe da soñjal, da grediñ — *goudreiñ ub. da + verb / goudreiñ ub. ouzh* un derc'had, ur c'hantaezad), "morsilañ"¹³, "mouslavarout" (udb. da ub.).

Diwar ar c'hemeradurioù-mañ diwezhañ ez eo dispaket ster ar verb gant un dra evel divoud : derc'hañ udb. o kas d'e heul, dre zaremoug ar c'hantaezañ, un derc'hañ all ; emeur aze e domani ar c'hennotañ, dirak

¹¹ "Rez, reizh hag o c'hendamheñvelson", gant G. PENNAOD, *Hor Yezh* 39 3-16. 1963.

¹² Sl. La-11 97 ; La-13 420, 459 ; La-17 229.

¹³ "morsilat v., reiñ da c'houzout hep lavarout plaen ha sklaer" (Da-63 62) ; "da veur a hini e voe morsilet e ve gwell dezhañ anvouezhiañ mar menne sevel en urzhaz" (*Emsav* 47 352 1970).

gwikefre an dareulañ, al leterc'hañ da gentañ : derc'hañ udb. o kas leterc'hañ d'e heul.

Soñjal a rez e *douen* ha *deren*. Arveret e vez *dougen* endeo evel kevatal da *suggéer*¹⁴. Ne glotfe ket mat koulskoude gant ar c'hemeradur a zo da *suggéer* en droienn-mañ da skouer : “*Une musique qui suggère la colère*” na intenter ket evel "ur sonerezh o tougen d'ar gonnar", met evel "ur sonerezh o tougen da zerc'hañ ha/pe da gantaezañ ar gonnar".

Da 'm meno e tleer mont en ur par hollek oc'h entalañ derc'hañ ha kantaezañ : un ambredañ X oc'h ober ambredañ Y ; kinnig a rafen *dambredañ*, da intent dre veur a hent : 1. *dambredañ* < *de-ambredañ* ; 2. *dam-* "hogos", *bred-* < **bher-* "dougen, kas" ; 3. *dam-* < **do-*+ *ambi-* "tro-dro". “*Ur sonerezh o tambredañ ar gonnar.*”

RÉSONANCE

[GE – 27 05 06] E KIS-872, p. 333, l. +3 ha p. 336, l. –3 e 'm boa graet gant “*dasson gwarellet*” e-lec'h “*keskog gwarellet*”. Arver *dasson* aze oa un trealladur a zegemeren e diouer un termen kevazasoc'h — ouzhpenn se ez arveran *dasson* en ul lec'h all eus an notenn (p. 331, l. –10) gant ur ster all. Dre furchal en ur fichennaoueg kozh war glask d'un dra all, e 'm eus diskoachet *keskog* kinniget evel kevatal da Gl. *résonance* er ster desellet.

[YBAN – 31 05 06] Mechal ha kanteizh eo da reizhadenn. Ar *résonance* zo un anadenn o c'hoarvezout dindan meur a arvez hag e lies domani eus ar Fizik : sten, tredan, treloc'h, luc'h, derc'han (spin)... An deskivadur anezhi zo henneth : ampladur eus ar “respon” pe eus heled froumoù ur reizhiad bennak, a-gevreizh gant talm an argrid hag a-zalc'h ouzh talm piaouel naouus d'ar reizhiad. Degemerout *dasson* evit an anadenn-se a ve un trealladur ? Kel zo en orin a son : kounañ kefioù *dasson* ar binvioù sonerezh. An termen *keskog* a zispleg en un doare arc'hwel anadenn ar *résonance* : pa vez talm *f* an argrider par da dalm piaouel *f*₀ ar *résonateur* e kenglot ar skogou devoudet gant an argrider ouzh luskelladoù piaouel ar *résonateur*. Hogen an disoc'h zo un ampladur, un astennadur eus ur froum, ha kement-se eo ar *résonance* : disoc'h ar c'heskog. Ne welan ket perak ne ve ket astennet keal ar *-son-* d'an anadennoù froumal, an divellekaat o c'hoari e roll ouzhpenn se. Ha

¹⁴ Sl. “**dougen** [...] — (8) porter, pousser, incliner, inciter” GIBR 642.

n'eo ket heñvel gant an hanc'her *froum*, a zo e ster kentañ “bruit vibrant, bourdonnement” : al luc'h, an tredan, an derc'hanoù o froumal, da skouer ? Evit a sell pakadur ar gwagennoù hertzal ez arverer ivez gerioù ar sonerezh : Gl. *accorder, Sz. to tune...* An iwerzhoneg a ra ivez gant un deverad eus kevatal Br. *son* : *athshon* hag ar c'hembraeg ivez : *cysain*.

[GE – 01 06 06] Pezh a 'm diaeze e 'm notenn vezegel eo an daou ster a oa gant Br. *dasson* : pa giziaer bruska ar gouziviad e selaouer an *dasson*, eleze ar stenoù o c'hoarvezout da heul — kavenn ar bruska o vezañ neuze ur c'hef *dasson*. Lakaet er-maez an arverañ *son* e-lec'h *sten*, ez eo kevazas an termen, *das-* o verkañ al lies disvannañ eus ar *sten*. Un ergeñverenn all eo an anadenn a zeskrivez evel parder an daou dalm gant ampladur hag astennadur ar *froum*. Derc'hel warni an anvad *dasson* zo ober eus hemañ ur skritell hep mui (evel ma reer e galleg, saozneg, iwerzhoneg, kembraeg — met ne welan eno arguzenn ebet a-du gant un amprest a 'n astenn ster e brezhoneg !)

[YBAN – 07 06 06] Anadenn ar c'hiziata ha hini an imbourc'h gwar-ellel zo dezho an hevelep goulun arc'hwelañ, an eil war dachenn ar gwagennoù tredanwarel hag egile war dachenn ar gwagennoù stanel. Sed un deskrivadur eus an *dasson* stanel, evel ma c'hoarvez en ur c'hef *dasson* :

Pa dostaer ur sonreizher (Gl. *diapason*, betek gouzout) o froumal ouzh digor ur gorzenn sichennek bras (Gl. *grande éprouvette*) a lakaer hed *L* ar gelfennad aer a zo enni da argemmañ tamm ha tamm e c'hoarvez, evit gwerzhadoù 'zo eus *L*, ur c'hreñvadur bras eus ar son. Arbenn an anadenn-se — an *dasson* — a c'hoarvez dre stelidigezh ur reizhiad gwagennoù kestal (a-hed ar gorzenn en degouezh-mañ) er gelfennad aezhenn (aer da skouer). En *dasson* — azonet gant kreñvadur uc'hek ar son —, talm f_0 froum ar gelfennad aer (an *dassoner*) zo par da dalm f ar sonreizher argrider. E-lec'h argridañ ur gelfennad aer dezhi un hed war gemm e c'haller gant ur sonreizher dezhañ un talm anargemm lakaat ur gelfennad dezhi un hed roet da zasseniñ dindan argrid un uhelgomzer oc'h ec'hodiñ ur *sten* dezhañ un talm argemmus. Dasseniñ a ra ar gorzenn evit nep talm argrider par da unan eus talmoù piaouel ar gelfennad aer a zo enni. Ur seurt korzenn a ampar ul liesdassoner.

Heñvel dra, pa giziaer bruska ar gouziviad e lakaer kavenn ar bruska (talm piaouel f_0) da zasseniñ dindan argrid ar skoadennoù bizied (talm f) : pa vez par an daou dalm e c'hoarvez ampladur uc'hek froum kavenn ar bruska.

An hevelep goulun a c'hoarvez evit an dason en amredoù “dassonat” (an termen a arveren betek-henn) : parder daou dalm. Heñvel dra evit an “dasson” gwarellec'h (an termen a arveren betek-henn).

Desellomp ur rannig o c'hwelldreñ, o naouiñ dre he c'hornfiñvad (Gl. *moment cinétique*) \vec{G} ; ouzh ar rannig-se ez eus kevredet ul lankad gwarellec'h $\vec{\mu}$ kenroud gant \vec{G} . Savelañ a reer neuze ar c'heñver c'hwelwarellec'h (Gl. *rappor gyromagnétique*) γ dre an daveadur : $\vec{\mu} = \gamma \vec{G}$. Pa lakaer seurt reizhiad en ur gwarellvaez \vec{B} durc'haet hervez ahel Oz un trizaleg (Oxyz) dihell ha diaskouer e tro $\vec{\mu}$ en dro da Oz en ur bilbotiñ : bez' ez eo pilpotiñ Larmor dezhañ ur c'horndalm ω_L roet dre an daveadur : $\omega_L = \gamma \vec{B}$.

Pa skinataer ar reizhiad amañ diaraok gant ur wagenn dredanwarellec'h a zo ar gedrann warellec'h anezhi \vec{B}_i a-skouer war \vec{B} , e c'haller desellout \vec{B}_i evel kevatal d'ur gwarellvaez o treiñ en ur blaenenn a-serzh war Oz. Kreñvder ar gwarellvaez-se zo bihan kenan e-keñver hini \vec{B} . Keit ha ma'z eo talm treiñ ar wagenn dredanwarellec'h anpar da dalm Larmor ar reizhiad, ar gwarellvaez bihan \vec{B}_i -se n'en deus delanvad ebet war ar reizhiad. En eneb, mard eo e dalm v_0 par da v_L (talm Larmor) ez eo loc'h al lankad gwarellec'h $\vec{\mu}$ kemmet kalz, ha luskellañ a ra etre daou savlec'h 1 ha 2, kemparzh e-keñver ar blaenenn xOy. Ar reizhiad a lug neuze gremm tredanwarellec'h : sed pezh a anver an “dasson”. Amplegad an “dasson”-se zo c'hoazh parder daou dalm : hini ar wagenn dredanwarellec'h hag an hini piaouel d'ar reizhiad, talm Larmor.

Ha miret e vo an termen *dasson* evit an anadenn stanel hepken ? Ha neuze e ve arveret *keskog* evit an holl anadennoù all, tredanel, treloc'hel, luc'hel, gwarellec'h, h.a. ? N'emaon ket a-enep dre bennaenn, anat eo, rak en displegadur berr roet amañ diaraok e klaskan diskouez “delanvad” an argrider war ar *résonateur*, eleze ar *skog*. A-se an dason a ve ur c'heskog stanel. Met perak neuze lakaat an termen *froum* da dalvezout evit an holl wagennoù, na pa vent tredanel, tredanwarellec'h, luc'hel, stanel, treloc'hel, h.a. ha tremen hep evit an *dasson* ? Anzav a ran ne welan ket mat tre pelec'h emañ an diaester evit an astenn ster. Penaos e vo graet neuze evit Gl. *résonateur* ? Ha kevazas e ve *keskoger* ? Moarvat.

Evel a welez ez eus d'an holl anadennoù-se an un goulun : “parder daou dalm gant ampladur hag astennadur ur froum”, daoust d'ar pezh a skrivez. Ha n'eo ket un arguzenn vat evit lakaat an un skritell warno ? Ur bagad o tibuniñ d'ar paz war ur pont gant un talm roet a c'hell lakaat an kez pont da derriñ, mard eo par talm “froumal” piaouel ar pont da hini ar bagad. Ha ne c'haller ket lavarout emañ ar pont o tasseniñ dindan kammedoù ar bagad ?

[GE – 08 06 06] Pa savis va notenn war an imbourc'hioù mezegel, goude ober gant *dasson* evit ar c'hiziata hag an IRM, e fellas din reiñ un anvad arbennik d'an anadennoù a rumm gant ampladur ar froum a ya betek "terriñ ar pont". *Dasson* a raen eus nep froum, *keskog* eus degouezh dibarek parder an daou dalm. Diskouez a rez din n'eo ket kantreizh ent fizikel lakaat hevelep kemm. A du 'rall, ne 'm eus netra enep *dasson*, an divellekaat oc'h ober eus ar ger-se ur skritell war ur rizh anadennoù a gav e unded en devezout fizikel kent eget er c'hantouezañ. Dit da welout enta ha *skog* pe e zevedoù a c'hell talvout d'un dra bennak.

MALADIE MÉTÉOROTROPIQUE

[GC – 30 05 06]

Gl. **maladie météorotrope**, Sz. **meteorotropic disease**, Sp. **enfermedad des meteorotropicas**. Maladie dont l'apparition et le développement sont liés de près aux phénomènes météorologiques.

Ha studiet 'c'h eus ar gudenn e GEVE.ms ? Br. *kleñved meteorotropek* ; *kleñved diwar anadennoù hinouriel* ? (displegus betek re an droienn-mañ diwezhañ, nann ? Sl. e La-07 51 : Gl. *-trope*, Br. *-kerc'h* ?

[GE – 01 06 06] E-keñver an dezvadur skiantel eo luniet fall ar ger etrevroadel *meteorotrop*-. Gwiriet 'm eus, *-trope* n'en deus nepred ar ster roet dezhañ aze : *neurotrope* "a dag an nerveg", *psychotrope* "a wered war ar bred" ; *météorotrope* a dalvezfe enta : "a-zivout pezh a dag an hin" pe "a wered war an hin"... ! Amañ ez eus anv eus kleñvedoù devoudet gant an hin hag, ent reizh en dezvadur mezegel e vent anvet *maladies météorogéniques* (*kleñvedoù hinien*).

Diwar vont : e galleg e vez mesk en arver *-gène* lakaet da verkañ a-wechoù an devouded (*-eiat*), a-wechoù an devouder (*-ien*) ; aozerion 'zo a erbed arverañ a-getep *-gène* (*-eiat*) ha *-génique* (*-ien*). Sk. : a) Br. *ur c'houltron kankreiat* ("o tevoudañ kankroù"), Gl. *un goudron cancérogène* ; b) Br. *bleuz kalonien* (devoudet gant fillidigezh ar galon), Gl. *choc cardiogénique*. Moarvat n'eo ket hon amkan reizhañ ar yezhourion allyezh, hon dlead avat eo na enporzhiañ o bleupadoù e brezhoneg.

STERONIEZH, STERADUR

[MME – 10 06 06] Meur a wezh 'm eus bet tro da lenn ar gerioù *steroniezh*, *steroniel* a droe Gl. *sémantique* (pennanv hag adanv). War La-09 121 e welan e rez ivez gant Br. *steradur*, *steradel*. Daoust ha kemm zo etrezo pe daoust ha distaolet eo an daou gentañ ?

[GE – 11 06 06] Evel ma lavaren dit (p. 358 diaraok), ez eus gant Gl. *sémantique* kemeradurioù diniver hep kontañ ar vezañs en e gichen eus Gl. *sémiotique*, *sémiologie*, h.a. (sl. La-08 335). A dra sur, ne vo ket a-walc'h eus an deveradoù diwar *ster* hervez holl hentoù ar gerluniañ, en o zouez *steradur*, *steradurezh*, evit labourat war an dachenn-se. Bremañ, divizout pe dermen brezhonek a glot gant pe dermen allyezh zo un afer all. Da bep aozer da arloezañ e hent er strouezh !

HOMÉOTHERME

[MME – 10 06 06] Ober a reer gant Br. *rezwrezek* a-dal da *homéotherme* (aa.). Ha reizh eo ober gant *rezwrezeg* g. *-ed* evit ar pennanv ? Ha reizh e ve ober gant Br. *rezwrezegiezh* da dreiñ *homéothermie* ? Ha luniet ez eus bet un termen evit ar c'hontrol : *poikilotherme* ? Ha reizh e ve Br. *anrezwrezek* (+ *-eg(ed)* ; *-egiezh*) ? Ha derc'hel a reer Et. *homeotermek* (+ deveradoù) ?

[GE – 11 06 06] E gwir, omp chomet en entremar evit reiñ ur c'hevatal da Gl. *homéotherme*. E kentelioù Bevoniezh SADED (Bon-7/2) e kinniger daou c'her war un dro : *rezwrezek* hag *emwrezek*. An hevelep neuennadur a gaver er yezhoù all. En 19^t kantved e veze kevenebet *animaux à sang chaud* hag *animaux à sang froid*. E 1847 e voe ebarzhet gant C. BERGMANN an adanvioù *homéotherme*, *poikilotherme*. Nemet e voe kinniget ivez *endotherme* hag *exotherme*, *thermal controllers* ha *thermal conformers*, hep menegiñ diskoulmoù all. Daou geal war un dro zo dec'heriet gant *homéotherme*, o tennañ a-getep da : *a*) orin ar wrez (loened 'zo a c'han o gwrez o unan, loened all a denn o gwrez eus ar metoù) ; *b*) reolerezh ar gwrezverk gant al loened a c'han o gwrez (ar c'heal-mañ ne sell ket ouzh al loened na zedaolont ket gwrez), ken ma n'eus keveneped etre *homéotherme* ha *poikilotherme* nemet e-keñver orin ar wrez hepken, orin diavaez gant ar re-mañ, diabarzh gant ar re-se. Diaester a sav avat gant *homéotherme*, rak, ent diarlenn, e ra ar ger dave

da reolerezh ar wrez hepken ha n'eo ket d'an orin anezhi. Evel ditouret diaraok, aozerion all, war glask da dermenoù diforc'hell o taveiñ da orin ar wrez nemetken, a ginnigas *endotherme* hag *exotherme* — termenoù na wriziennjont ket, moarvat dre ma oant re dost d'an daouad *endothermique* hag *exothermique* arveret er Gimiezh da ziforc'hiñ an dazgweredoù oc'h euvriñ gwrez (*gwreztennus*) hag ar re o leuskel gwrez (*gwreztaolus*) (BEVO 48, 49). E brezhoneg avat, pa n'eus ket arvar a vesk, e c'haller ober gant *emwrez-* hag *allwrez-*; nemet, kentoc'h eget al lostger *-ek* o verkañ un doare, e terefe al lostger *-at* o verkañ ur gwered : *emwrezat*, *allwrezat*. Evit an daouad termenoù saoznek *thermal controller*, *thermal conformer* a ra dave da vonedigezh ar bevedegoù, an eil re o reoliñ o gwrezverk, ar re all o vont da heul gwrezverk ar metoù, met ne zaveont ket da orin ar wrez; kevatalioù brezhonek an daouad-se a ve *gwrezreoler*, *gwrezaroler* [*aroliñ* < *ar- ol- iñ*, ent diarlenn : "mont war ol (hBr. *ol*, Kb. *ôl* "lerc'h, heul")"].

Dibabet e voe ar rakger *homéo-* evit luniañ *homéotherme* dre ma 'z eo reolerezh ar gwrezverk gant ar bevedeg un arvez eus an *homéostasie*, despizet houmañ evel "derc'hel en o doareoù reol arventennoù diseurt ar bevedeg (gwrezverk, gwask talmerel, kenaoz ar gwad, h.a.)"¹⁵. Alese, e La-09 123-124 1989, e'm boa kinniget *rezdalc'h* evel kevatal da *homéostasie* ha, da heul, *rezwrezek* evel kevatal da *homéotherme*.

Goulenn a ri : a-benn ar fin, pe gevatal brezhonek reiñ da *homéotherme* ? Mar bijemp o yezhouriañ evit ur metoù skiantourion hag imbours'h-erion, e lakajemp en o c'herz bodad an termenoù gallus, dezho d'o amprouiñ war an dachenn. N'emaomp ket er par-se c'hoazh ha, war boentoù 'zo evel hemañ, e rankomp kinnig lies diskoulm war un dro, pezh a zo aes en ur studienn, amjestr avat en ur geriadur. Mar bijen me endalc'het da zibab etre ar c'hevatalioù da Gl. *homéotherme*, *poïkilotherme*, e tremenjen moarvat gant Br. *emwrezat*, *allwrezat*.

MYOLOGIE

[MME – 10 06 06] Hag adkemeret ec'h eus Br. *kaheroniezh* VALL, Gl. *myologie* ? N'en gwelan ket en RGBK¹⁶. Moarvat ec'h eus bet tro da

¹⁵ Sl. La-17 353-354 ma studian en-dro keal an *homéostasie*.

¹⁶ *Renabl gerioù ar brezhoneg kempred*, gant Goulven PENNAOD, 1998-2000 (A–O, diechu ha diembann).

studiañ *myo-*, *mya-* tu bennak... Ha stummoù etrevroadel zo bet miret (*miologiezh...*) ?

[GE – 11 06 06] Gl. *myologie* ne vez ket arveret nemeur. Despizet eo evel "rann a 'r Gorfadurezh o plediñ gant ar c'higennoù". Ne gav ket din e 'm eus klevet pe lennet ar ger e kerz va studioù. N'emañ ket mui va levrioù Korfadurezh ganin met, e kement ma 'm eus soñj, e veze titl ar chabistroù o studiañ ar c'higennoù ken eeun ha : *Les muscles*. Ar c'hiz pedant gant aozerion 'zo eo erlec'hiañ anvad gresianek an diskiblezh ouzh anvad an danvez anezhi. Da skouer, e-lec'h : "Les résultats de l'analyse de votre sang sont anormaux", lavarout : "Votre hématologie est perturbée", pezh a zo cheuc'hoc'h. Nevez 'zo, va c'halonour, a zo amatour gwin evel don, o sellout ouzh disoc'hoù elfennadurioù va avu, a vamas : "Tu as une biologie d'ascète !" Bezet pe vezet, *kaheroniezh* eo ar c'hevatal a zere. Evit an termenoù all en dro d'ar c'higennoù, ne gilant ket rak ar furmoù etrevroadel : *miasteniezh*, *mioliz*, *miomatoz*, h.a.

FASCINER

[MME – 10 06 06] VALL, v° **fascination**, **fasciner** a gas da krBr. *aruoarz*, cf. GIBR *arwarzh*. Hag e heuliet 'c'h eus ? Nebeut a dra hon eus e brezhoneg a-dal da *fascin-*.

[GE – 11 06 06] Gl. *fasciner* a vez arveret dre leterc'had peurliesañ (nemet pa gomzer a naeron pe a alc'houedered !) Moarvat e tere *teogiñ*, *arwarzhiñ*, met ivez *signañ*, gwell *souenañ* (kv. hBr. *(co)soin*, Kb. *swyno*), pe, eeunoc'h, *boemañ*. Evit an naeron, e rafent gant *teogiñ* (gwell derc'hel *arwarzh* er ster kevredigezhel, GEAK v° *prestige*).

[GE – 14 06 06] Gl. *fasciner*, hag eñ arveret el lavar pemdeziek ha lennegel, zo lodek en ur stregor ma kaver termenoù kalvezel a Vezekniezh :

Gl. *hypnose*, Br. *teoghun* (VALL), *teogiñ*, *teogadur*, *hipnoz* (GBLF ¶ 545). An teogadur zo ur stad nes d'an hun dec'hanet en ur gouziviad gant un den all, an *teoger* (Gl. *hypnotiseur*) ; an *teogerezh* (Gl. *hypnotisme*) zo embreg an teogiñ. An azon pennañ eo morzidigezh an emskiant hep ma ve heudet an evezh, ar merzhout nag an darempred gant an emzivizer ; miret e vez ivez ar fiñval hag al loc'hañ, ac'hoel en o furn diarzoug ; tant (Gl. *tonus*) ar c'hig-

ennoù n'eo ket steuziet hag, ent diac'hinek, e c'hell ar gouziviad kemer ha hirzerc'hel emstummoù ustantek a ve dreist galloud dezhañ en e stad reol.

An araezadoù evit teogiñ (Gl. *hypnotiser*) ur gouziviad eo ober dezhañ parañ e zaoulagad war zaoulagad e emzivizer pe war ur poent gouloù, gorrekaat ha donaat e anal, h.a. ; a bouez eo ivez an amva hag arwarzh an teoger. Hemañ a c'hell ober d'ar gouzrec'h dioueliañ mennozioù dalc'het kuzh pe emvoustret, sentiñ distourm ouzh an urzh d'ober an jestr-mañ jestr, da vont d'al lec'h-mañ lec'h, h.a.

Br. *goudreiñ* (Gl. *suggestion, suggestionner*) a reer eus embreg an teoger war an teoged, Br. *goudroadur* (Gl. *suggestion*) eus stad sentidigezh an teoged, Br. *hec'houdro* aa. (Gl. *suggestible*) ha g. (Gl. *suggestibilité*) eus an aes eo d'ur gouzrec'h plegañ da zivizoù an teoger hag, en ur ster ledanoc'h e-maez a nep teogiñ, d'al levezonoù bredel pe gefredel.

CHARCOT en ospital La Salpêtrière e Paris en 19t kantved a ziorreas kalvezderioù an teogiñ. Dilezet e voe ar re-mañ war lerc'h FREUD. Hiziv e vezont pleustret adarre gant bredvezeion a haer piaouañ eno un hent herrekoc'h eget ar bredelfennerezh evit lakaat ar c'houziviaded da emskiantañ ouzh o diaesterioù diemouez.

Gl. *magnétisme animal* (Br. *magnetegezh*), termen istorel oc'h envel un arlakadenn da zisplegañ ar strafuilhoù navel hag un hentenn d'o fareañ imbroudet en 18t kantved e Wien gant Anton MESMER, arveret c'hoazh gant ar gantouziaded (Gl. *empiriques*) ; ar re-mañ a gemer an titl a Gl. *magnétiseur* (Br. *magnetekaer*), ha Gl. *magnétiser* (Br. *magnetekaat*) a reont o arvalion.

Gl. *subnarcoze* (Br. *kimivorzañ*), kalvezder ijinet er bloavezhioù 1950 da zec'han ur stad nes d'an hun, o lezel evelkent ar gouziviad gouest da emzivizout. Amkan ar c'himivorzañ oa kemer lec'h an teogiñ evel hentenn deznaouiñ ha yac'haat ; an un tonkad hag an teogiñ zo bet dezhañ : dilezet eo pe dost. E wezhiañ a raed dre sankañ er wazhienn un huneiad ¹⁷ (barbitureg kevall ¹⁸). Hervez an aozerion e oa gant ar c'himivorzañ lies anvad : Gl. *narcoze liminaire, narcoanalyse, narcosynthèse, psychanalyse chimique, narcodiagnostic*, h.a., a ve euver amañ luniañ kevatalioù brezhonek dezho.

¹⁷ Br. *gwezher huneiat, huneiad, hunwezher*, Gl. *somnifère, soporifique, hypnotique, hypnagogue, Sz. hypnagogue, somnifacient, somnific, soporiferous, soporific, hypnotic*, Al. *Schlafmittel, Betäubungsmittel*.

¹⁸ Br. *barbitureg*, Gl. *barbiturique*, Sz. *barbiturate*, Al. *Barbiturpräparat*. Kemm a lakaer etre ar *barbitureier kevall* (Gl. *barbituriques rapides*), o werediñ kerkent hag ensinklet hag ezvevennet dindan un hanter eurvezh, hag ar *barbitureier divall* (Gl. *barbituriques lents*), gorrek da werediñ hag ezvevennet goude ouzhpenn 24 h.

INTRUS

[LM – 16 06 06, eus e sal glas] Emaon oc'h embreger gant va skolidi ar c'hoari : “*Chassez l'intrus*”.

[GE – 18 06 06] Gl. *intrus* zo dezhañ ur skalfad kemeradurioù :

a) er ster kreñv, istorel "den o terc'hel ur garg e-maez gwir pe reizh" ; e Breizh, e grez an Dispac'h, e veze graet “*beleion intru*” eus ar re a oa savet a-du gant ar Republik. Alan AR BERR a venege din dec'h istor ar beleg intru kontet en *Emgann Kergidu* ;

b) en ur ster ledanoc'h, e reer Gl. *intrus* eus ub. deuet en ul lec'h ma n'eo ket bet pedet, gortozet pe c'hoantaet ;

c) en degouezh a venegez din, ar c'hoari *Chassez l'intrus*, ez eus anv eus udb. (traezenn, derc'henn, tresadenn, arouezenn) bezant en un teskad hep kaout ar perzhioù rekis evit bezañ elfenn a 'n teskad.

Kentañ termen a soñjer ennañ eo *lustrugenn* g., hanc'her eus teodyezh Enez Vazh oc'h arouezañ un den estren d'an enezenn — a c'hallfed arverañ er c'hemeradur c) : *Kavit / kasit kuit al lustrugenn*.

Un termen all a c'hallfed luniañ diwar Br. *estr* (hBr. *ethr*, dedroet dindan levezon Gl. *estre*, DGVB 168) : *estrou* (o kerentiañ ent gerdarzhel hag ent sonel gant *estren*, *estrañjour*).

Er ster kreñv, e kemerfen da stirann hBr. *-cor-* "lakaat, lec'hiañ, teurel" (a gaver e hBr. *ercor*, Br. *ergor-* ; hBr. *hepcor*, Br. *hepkor-* ; hBr. *etcer*, # Br. *askor-*, h.a. hep kontañ an termenoù kembraek, DGVB 117), hag ar rakger *em-* : Br. *emgorour*, ent diarlenn "an hini a emlaka e unan (en ur garg, ur sez, ur galloud)". Frazenn DIDEROT meneget gant Pet. Rob. : “*Hêr reizhwir an tron gouzalc'het gant un emgorour.*” Merkomp arver Br. *daremgor* a-dal da Gl. *ingérence* (GEAK 110).

Er c'hemeradur b), e c'hallfed ober gant unan pe unan eus an termenoù kinniget evit a) ha c), nemet e kavfed gerioù all, pezh a vez hetadus bepred. “*Atav eo bet sellet evel un estrou, ul lustrugenn e familh e wreg.*” “*Dre ma oa bet anvet gant ar gouarnamant ha n'eo ket dilennet ent werinek e veze graet outañ evel ouzh un emgorour.*”

Evel just, Br. *emgorour* zo lodek e bodad deveradoù boas ar verb Br. *emgorañ* (Gl. *faire intrusion*) : *emgoradur*, *emgoradenn*, *emgorerezh*, *emgorouriezh*, h.a.

COVARIANT, CONTRAVARIANT

[YBAN – 22 06 06] E Fizik e komzer a *genargemmañ* a-zivout div elfenn “oc’h argemmañ a-gevret” (Da-64, GEAK). Ar *genargemmed* o vezañ ar “perzh bezañ e kenargemm, sk. : tu hevelep kenargemmed a anavezomp : kreskiñ a ra an ec’honad pa zigresk ar gwask” (*ibid.*). Despizadur Da-69 ne lavar ket ez eo kengresk pe c’hingresk an div elfenn. Alese da ginnig e GEMED *kenargemmañ* “varier en proportion” ha *ginargemmañ* “varier en proportion inverse”. E galleg ez eus *covariation*, heñvelster *corrélacion*¹⁹ “changement qui coïncide avec (*cum*) un autre”. E gwir, n’ouzon ket ha kevatalioù gallek resis zo d’an termenou brezhonek : *kenargemm*, *kenargemmad*, *kenargemmadur*, *kenargemmat*, *kenargemmed*.

Er Jedoniezh – hag er Fizik jedoniel — ez eus ivez anv a *coordonnées covariantes*, *coordonnées contravariantes* ; *tenseur p fois covariant et q fois contravariant* ; *foncteur covariant*, *foncteur contravariant*. En degouezh-mañ n’eus ket kel a argemmadur un elfenn a-geñver gant unan all, hogen ag un urzh en ur jedadur. Evit a sell an daveennoù da skouer, pa gemmer reizhiad daveiñ, ez eus daou zoare da jediñ daveennoù ur sturiadell : 1. An daveennoù kozh a-gevreizh d’an daveennoù nevez ; 2. An daveennoù nevez a-gevreizh d’ar re gozh. En degouezh 1. e komzer a *coordonnées contravariantes* hag en degouezh 2. a *coordonnées covariantes*.

N’ouzon ket ha mat eo va c’hinnig *kevargemm* \neq *gourzhargemm* e ster ar Jedoniezh. An termenou etrevroadel *covariant* ha *contravariant* e yezh ar Jedoniezh a denn muioc’h da leterc’hadoù diwar lavar louerele ar Fizik ha ne felle ket din ober gant an hevelep hanc’herioù en daou zegouezh. Marteze e ve kenkoulz empentiñ un dra all, diwar *hil* lakaomp. En degouezh 2. usveneget e heulier an hil, ar red “reizh” : a se *kehil* enta ? Hag en degouezh 1. ez eer war an tu gin : *ginhil* pe *gourzhil* ?

[GE – 22 06 06] Diwar vont e notan an digenglot a zo etre Da-64 ha GEMED e despizadur Br. *kenargemm*. Aze e ve marteze da zegas *kevargemm*, intentet evel genad dezhañ an daou spesad *kenargemm* ha *ginargemm*.

Evit a sell *coordonnées contravariantes* ha *covariantes*, ez eo din ar wech kentañ ma klevan anv anezho ! Hervez a lavarez, an divoud eo “an urzh

¹⁹ *Dictionnaire de la langue philosophique*, FOULQUIÉ & SAINT-JEAN, P.U.F. 1969.

en ur jedadur”. Pa dremener eus ur reizhiad daveiñ A d'ur reizhiad daveiñ B, e spizer evel *covariant* pezh a denn d'an tremen eus A da B hag evel *contravariant* pezh a denn d'an tremen eus B da A, ent resis evel *coordonnées covariantes* ar re nevez a-gevreizh d'ar re gozh hag evel *coordonnées contravariantes* ar re gozh a-gevreizh d'ar re nevez.

Lavarout a rez e tenn an daou spizer-se da leterc'hadoù ha kinnig Br. *hil* da verkañ an tremen eus ar reizhiad daveiñ kozh d'an hini nevez. Perak ket, er pezh a zo kozh emañ an had eus pezh a zo nevez ? Leterc'hadoù all a c'haller marteze soñjal enno, ar re oc'h arouezañ an tremen da skouer : *forzh, treug, treu, rañved, pun*, h.a. E GSTL e kavan *erolañ* o verkañ an tremen eus ul luniad roadennoù d'unan all : *kenerol, ginerol* ? Va damginnigoù betek amañ, rak gwall her dija eo din o ober en askont da 'm diouiziegezh er Jedoniezh...

[YBAN – 24 06 06] Kendalc'het 'm eus da brederiañ a-zivout *covariant* ≠ *contravariant* e yezh ar Jedoniezh. Soñjet 'm eus en hBr. **ol** “fait de suivre, d’être après”. Da zaveiñ a ran ivez da La-09 p. 102. Evit a sell *contravariant* n'emaomp ket pell diouzh ur *ginolad*, diouzh ur *ginlenad*. Bez' ez eus ivez Br. *keflen* (Gl. *corrélation* # *covariation*). Emichañs e c'haller darbenn da ginnigoù : *kenerol* # *ginerol*, dre soliañ war al liammoù a zo etre an termenou-se.

A du 'rall, lakaomp e talvez ar Br. *kevargemm* kement hag ar Gl. *covariet*, termen genadel ez eo *kenargemm* ha *ginargemm* div vodelezh anezhañ. Penaos ober e Gl. evit *kenargemm* : *covariant dans le même sens* ? Ha *ginargemm* : *covariant en sens contraire* ? Pe heuliañ GEMED ?

ATTENDUS

[YBAN – 01 07 06] Ur goulenn emeur o paouez ober ouzhin : *les attendus d'un jugement* # *les considérants*.

“**attendu**. — Pr. Civ., Pr. pén. — Nom donné aux alinéas de la partie d'un jugement contenant sa motivation. Chacun commence par les mots : *Attendu que...*

“**considérant**. — Pr. gén. — synonyme d'*attendu*. Utilisé notamment dans la rédaction des arrêts de la cour d'appel, du Conseil d'État et du Tribunal des conflits” (*Lexique de termes juridiques*, Dalloz)

Er geriadurioù e kaver : *en abeg ma, dre an abeg ma, dre ma, o vezañ ma, diwar-benn ma* hag ar pennanvoù *abeg, pennabeg* (VALL).

Mard eo un *attendu* pennabeg ur varnadenn, an holl pennabegoù n'int ket *des attendus*. Kement ha ken bihan ma hañval din eo ret kavout un dra all. Bez' hon eus ivez Br. *kantabeg*, Gl. *motivation*. An hevelep evezhiadenn evit lavarout ez eo ret kavout un termen all a-zave d'ar barnadennoù. Sevel un hanc'her diwar *abeg* ? *Treabeg* da skouer ? *Reizhabeg* (GBAHE, "kantreizh" moarvat) ?

Soñjal a ran en un diskoulm all : Br. *penn* a dalvez ivez "motif, cause" adalek an henvrezhoneg. Kement-se hon eus arveret endeo e Br. *nepenn* "non-lieu" (GEAK 149). Sl. ivez hBr. "**tra pen** [...] Pour le sens, *tra pen* est à comparer à des expressions comme *diwar benn* « au sujet de »" (DGVB 318). Kv. ivez Br. *arbenn, pe da benn* "pour quelle raison", *a nep penn* "pour nulle raison". Ne c'haller ket ober gant *penn* hepken, anat. Gant ur rakger avat : o vezañ ma ve gallus kregiñ an dilinennadoù dre an droienn *dre benn ma*, e c'haller moarvat sevel ar pennanv *trebenn*. Diouzh ret e c'haller sevel ivez ur verb : Br. *trebennañ* hag an deveradoù da heul : Br. *trebennad*...

Va c'hinnig enta : Br. *trebennoù ur varnadenn*, Gl. *les attendus (les considérants) d'un jugement*.

[GE – 02 07 06] Klotañ a ra Br. *trebennoù* rik gant despizadur gallek an Dalloz. Ouzhpenn se, deouezus kaer eo pa zisoc'h eus pennanvaat un araogenn (evel *nemedenn*, hanc'her goveliet gant Arzel EVEN) ha pa c'hell bezañ arveret war un dro gant an araogenn en hevelep testenn : *Dre benn ma... an trebennoù*...

hBr. *tra penn* a adkaver ent stered hag ent furmel e teodyezhoù Kernev. E Douarnenez e 'm eus e glevet (meneget eo gant GBAHE 1017 : "**Rannyezh**. TRA PENN : peogwir, dre an arbenn ma"). A du 'rall, Br. *penn* n'en deus nepred paouezet a vezañ arveret er c'hemeradurioù "abeg, arbenn" : "Nl.n.2 **dre pen** hon tad Adam" (GIBR 2154). Da venegiñ ivez Gl. *chef* "kraf pennañ" (reveziadenn gentañ e 1614 hervez *Lexis*) hag, e lavar ar gwir, *chef d'accusation*, na gouezh ket pell diouzh Br. *trebenn*.